

Brigitta Mader, *Die Prähistorische Kommission der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften 1878-1918*, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission, Band 86, Wien: Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2018., 607 str.

Knjiga velikoga formata broji 607 stranica sa slikama i prikazuje četrdesetogodišnju povijest Komisije za prehistoriju Carske akademije znanosti u Beču, od njezina osnivanja 1878. do kraja Prvoga svjetskog rata.

Svakome će našem arheologu zaigrati srce pri pogledu na naslovnicu knjige. Ona, naime, prikazuje staru fotografiju srebrne „fibule čertoza“ iz Hrvatske, točnije iz Baške na Krku. Fibula je stjecajem okolnosti, koje su podrobno opisane u ovoj knjizi (508-514), završila u slavnom Naturhistorische Museum u Beču. Kod nas je inače objavljena u članku Zdenka Vinskoga posvećenom „jednom liburnskom nalazu ostave“ iz Baške, koji je publiciran u drugom broju *Archaeologiae Iugoslavicae* 1956., a o austrijskim iskopavanjima u Baškoj već je pisala i Brigitta Mader („Die Forschungen der Prähistorischen Kommission auf der Insel Krk [Vegliā] von 1895 und 1912. – II. Die Untersuchungen eisenzeitlicher Gräber durch Josef Szombathy und Michael Abramić in *Besca nuova* [Baška] – Flur *Sveti Kristofor* 1912 und Eduard Nowotny in *Bescavalle* [Draga Baščanska] 1895“, *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien*, 107 A, 2006., 239-266).

Nakon uvoda urednice knjige, direktorice Instituta za orijentalnu i europsku arheologiju Barbare Horejs (9-10), slijede uvodna zapažanja i zahvale autorice Mader. S obzirom na to da je riječ o četrdesetogodišnjoj povijesti velike i važne državne arheološke ustanove, kao izvor je u prvome redu poslužio arhiv Austrijske akademije znanosti te dokumentacija i arhivi mnogih austrijskih muzeja čije osnivanje seže u devetnaesto stoljeće. Nezaobilazna je bila arhiva čuvene Carske i kraljevske Centralne komisije za očuvanje i brigu o spomenicima. Podsjećamo da je Komisija djelovala na području čitave Monarhije pa tako i u našim krajevima. Autorica se oko svojega rada na knjizi konzultirala s arheolozima iz Slovenije, a iz Hrvatske s Kristinom Mihovilić iz Pule.

Na početku čitamo „Povijest Prehistorijske komisije“ (15-70). Povijest je obrađena u cjelinama „Na putu prema samostalnoj znanstvenoj disciplini – istraživanje prapovijesti u kontekstu 19. stoljeća“ i „Od sojeničke groznice do muzeja“. Napredak paleoetnoloških istraživanja na austrijskome području

vodi do početaka istraživanja prapovijesti i konačno do institucionaliziranja prapovijesti kao posebne znanstvene discipline. Dakle, ta su istraživanja bila poticaj osnivanju Prehistorijske komisije 1878. u okvirima Akademije za znanost u Beču. Veoma je važan impuls zanimanju za prapovijest u Europi bio tiskani vodič po pariškoj Svjetskoj izložbi 1867., koji je napisao Gabriel de Mortillet (*Promenades préhistoriques à l'Exposition universelle*, Paris 1867.). Otkriće ostataka sojeničarskih naselja na švicarskim jezerima sredinom devetnaestoga stoljeća potaknulo je daljnje teorijske rasprave i ideje o razvoju, odnosno procesima u prapovijesti, tako da je uveden famozni *Dreiperiodensystem*, isprva za nordijske oblasti, a kasnije za čitavu europsku prapovijest. Autorica priziva važne događaje kao što je bio, npr., Pariški međunarodni kongres antropologije i prapovijesne arheologije 17. kolovoza 1867.

Među mnogim istaknutim muževima stoji na prvome mjestu svojom erudicijom i radnom energijom ličnost Ferdinanda von Hochstettera. Saznajemo da je Hochstetter bio učitelj prijestolonasljednika Rudolfa kad je ovaj imao 14 godina. Taj usputni podatak ilustrira očito dobre Hochstetterove veze s Dvorom. Važnu je ulogu pri osnutku Prehistorijske komisije imao i Moriz Hoernes, koji je započeo karijeru kao klasični arheolog, odnosno povjesničar, da bi habilitirao s prapovijesnom temom na bečkom sveučilištu 1899. godine. Carskom je odlukom 1876. osnovan Hofmuseum za prirodoslovnu povijest (*Naturhistorie*). Prehistorijska je komisija odigrala tih godina, dakle, važnu ulogu pri odvajanju prapovijesti od paleontologije na jednoj strani te klasičnih starina na drugoj.

Slijedi detaljan opis organizacije i financiranja Komisije pa čitamo, među ostalim, da je u srpnju 1886. matematičko-prirodoslovni razred Akademije odlučio odobriti određen iznos za rad Komisije preko razreda za filozofiju i historiju. Riječ je o novčanoj subvenciji od 1000 guldena, koji su 1900. konvertirani u austrijske krune.

Osnovna djelatnost i područje djelovanja Komisije obrađeni su u opširnome tekstu trećega potpoglavlja (57-70), u kojemu su nabrojena putovanja te probna i sustavna iskopavanja. Pojavljuju se dobro poznati slovenski arheološki lokaliteti: Ljubljansko barje, Ruše (Maria Rast), Tržišče (Dolenja vas), Vače i dr., no i poneka ne toliko razglášena mjesta, npr. Kaplja vas u južnoj Štajerskoj. Istovremeno je u Istri i na Krasu djelovao Tršćanin Carlo de Marchesetti, koji je diplomirao medicinu pa je kao brodski liječnik putujući do Indije proučavao botaniku. Poslije je bio direktor tršćanskoga muzeja, ali

je usput pisao o flori Julijskih Alpa, a dobro je zapamćen među arheolozima po nekropoli Santa Lucia (Most na Soči), gdje je uspio iskopati odnosno istražiti na tisuće grobova. Marchesetti nije bio član bečke Komisije, ali se poslovno susretao i surađivao s mnogima od njezinih članova. Tijekom četiri desetljeća, sve do kraja Monarhije, rad Komisije obuhvaćao je sve austrijske zemlje. U dva je mandata bilo planirano znanstveno putovanje u Bukovinu, no to se nije ostvarilo. Član Prehistorijske komisije Moriz Hoernes bio je do kraja života znanstveni konzultant u Ministarstvu financija u odjelu za Bosnu i Hercegovinu, kamo ga je delegirao austrijski namjesnik, odnosno ministar Benjamin Kállay. Inače, Komisiji nije bila povjerena arheologija u Bosni i Hercegovini – 1888. osnovan je Zemaljski muzej u Sarajevu, a brigu o iskopavanjima preuzeli su Ćiro Truhelka, Franz Fiala i Vencel Radimský.

Na sedamdesetprvoj stranici knjige započinje popis suradnika, kojih je ukupno bilo trideset sedam, s podvornikom i preparatorom. Prvo mjesto na popisu suradnika zauzeo je Mihovil Abramić, kasnije ravnatelj splitskoga Arheološkog muzeja. Uza svaku biografiju donesen je portret tj. fotografija suradnika, zatim njegova funkcija, mjesta ili lokaliteti na kojima je iskopavao i kada su ta iskopavanja obavljena te izvori i literatura odakle je autorica crpila podatke. Poneki su životopisi vrlo opširni i detaljima koji se odnose na profesionalnu ili istraživačku djelatnost. Slika broj 33 prikazuje geografsku kartu sa 104 mjesta na kojima je istraživala Komisija.

Treće poglavlje (103–576) donosi katalog iskopavanja po regijama: Češka, Moravska, Mađarska, Donja Austrija, Gornja Austrija, Koruška, Štajerska, južna Štajerska, Kranjska i Austrijsko primorje (103–576). Uz opise lokaliteta reproducirane su izvorne karte mjesta, skice, tj. nacrti nalazišta, te crteži važnijih nalaza. Donesene su mnoge reprodukcije rukopisne korespondencije osnivača Komisije i nadležnih vlasti te će suvremenoga čitatelja iznenaditi odlična očuvanost i trajnost pisama napisanih perom i kineskim tušem. Ilustracije prikazuju mnoge sačuvane skice i nacрте lokacija nalazišta te crteže važnijih nalaza koji su izvedeni običnom grafitnom olovkom na papiru. Zapisnici s opisom radova i popisi nalaza načinjeni su na licu mjesta i, kako vidimo, pohranjeni u arhivi Komisije. Uz opis lokaliteta, kronologiju iskopavanja i mnoge usputne napomene, na kraju imamo literaturu, troškove iskopavanja, rezultate i mjesto pohrane arheološkoga materijala. Ako postoje, a to je kod važnijih nalaza uglavnom slučaj, citirani su noviji radovi o određenom lokalitetu, izabranim objektima i sl.

Pri kraju je sastavljen „Kronološki pregled iskopavanja od 1878. do 1917.“ (576) te kratice izvora i literature (580-599), kao i obavezni registar, odnosno indeks mjesta i osoba.

Knjiga Brigitte Mader doista je detaljna i sveobuhvatna. Povijest Prehistorijske komisije napisana s mnogo važnih i – za samu arheologiju – manje važnih pojedinosti. Komisija je aktivno participirala u nastanku prapovijesne arheologije i u tim pionirskim godinama utemeljila osnovna pravila arheoloških iskopavanja, kao što su nacrti lokaliteta, horizontalni i vertikalni profili iskopa, precizni dnevnici radova i njihova pohrana, odnosno arhiviranje. Svi koji su istraživali te stručno i znanstveno pisali u arheologiji dobro znaju vrednovati ta postignuća bečke Prehistorijske komisije, koja nam je oživjela pred očima zahvaljujući autorici ove knjige.

Dunja Glogović

Ezio e Luciano Giuricin, *Il percorso di un'eredità. La stampa della comunità nazionale nel solco della storia dell'editoria italiana dell'Adriatico orientale*, Etnia XV, Rovigno: Centro di ricerche storiche – Rovigno / Unione italiana – Fiume / Università popolare – Trieste, 2017., 218 str.

Petnaesto po redu djelo u nizu Etnia rovinjskoga Centra za povijesna istraživanja rezultat je rada Ezija i Luciana Giuricina te se bavi presjekom i analizom povijesti tiska na talijanskom jeziku na području sjeveroistočnoga Jadrana od prvih tiskanih izdanja do suvremenoga doba. Rad je podijeljen na deset poglavlja, koja slijedeći kronološki pristup na 218 stranica obrađuju razvoj i problematiku talijanskoga tiska u Istri, Rijeci i Dalmaciji, stavljajući poseban naglasak na političke i kulturne uvjete u kojima su nastale razne novine.

U prvom poglavlju, „Premessa“ (9-11), autori ukratko objašnjavaju historiografski kontekst koji okružuje istraživanje povijesti tiska na sjeveroistočnom Jadranu, naglašavajući kako unatoč sve većem interesu još uvijek nedostaje sustavno istraživanje koje će povezati povijest talijanskoga tiska od njegovih početaka pa sve do razdoblja nakon Drugoga svjetskog rata, što je nedostatak zbog kojega je i nastala ova knjiga s prvenstvenim ciljem da